

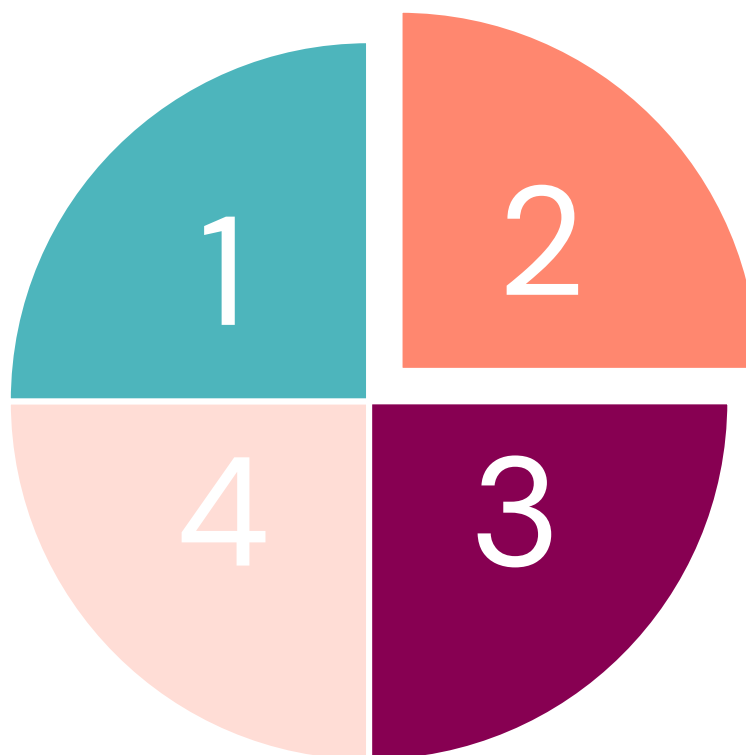
**Karolinska
Institutet**

SPETS – SPråkstörning – Effekt av och Tillgång till olika behandlingsformer för barn i förskoleålder

Sara Burge, specialistlogoped vid Logopedkliniken / doktorand vid
enheten för logopedi, Karolinska Institutet

Språkstörning – Effekt av och Tillgång till olika behandlingsformer i förskoleålder (SPETS)

Styrkor och stress i föräldraskapet

Återberättande mha tal, gester och tecken

Effekt av 1 år på språkförskola på språkliga förmågor, kommunikativ delaktighet och livskvalitet hos barn och föräldrar

Föräldrars förväntningar på och erfarenheter av språkförskola

Vad ska jag prata om idag?

1. Om berättelser
– varför de är viktiga och hur de är uppbyggda

2. Om berättande hos barn med språkstörning/DLD
– vad vet vi och hur kan vi stötta?

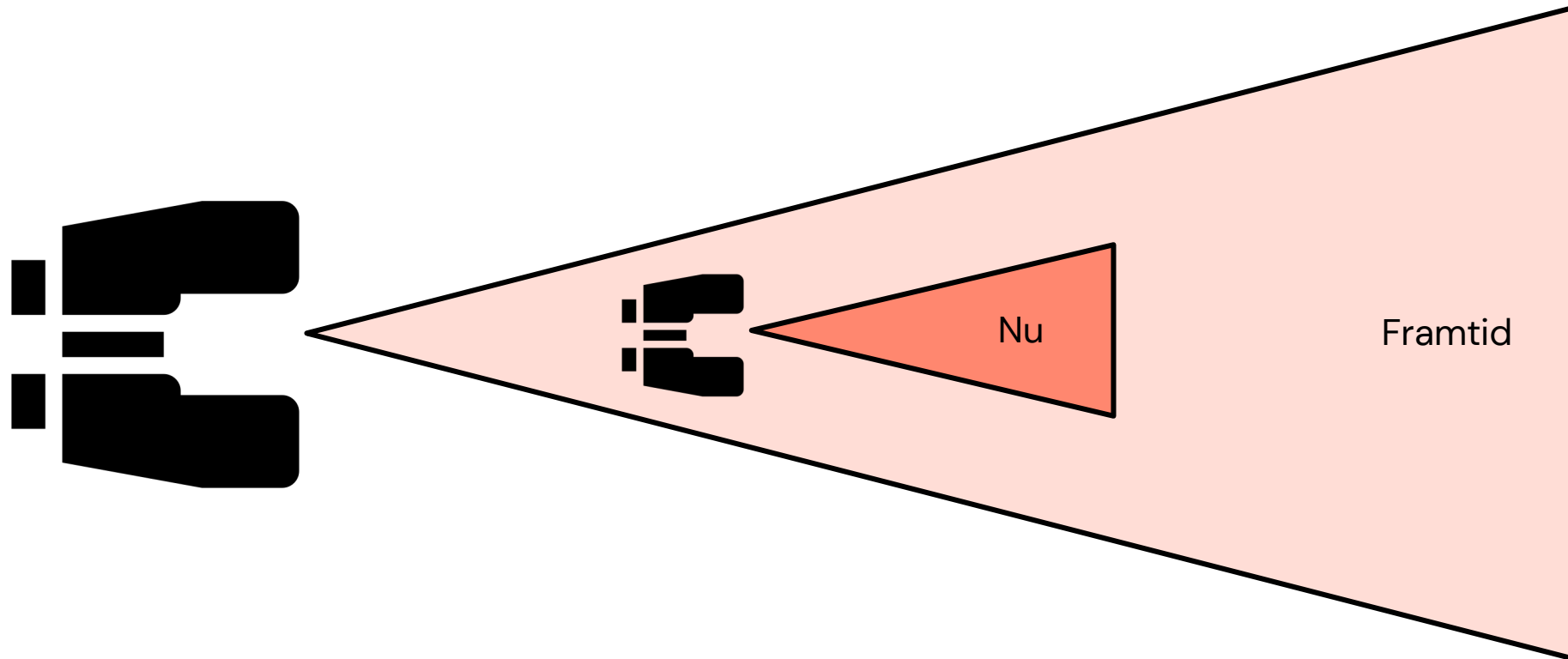

3. Återberättande med hjälp av tal, gester och tecken
– rapport från delstudie 2 i SPETS-projektet

1. Om berättelser

Varför de är viktiga och hur de är uppbyggda

Barns och vuxnas perspektiv

Varför är barns berättande viktigt – för förskollärare och logopedier?

LpFö 2018 (uppdaterad 2025):

Förskolan ska ge varje barn förutsättningar att utveckla

- intresse för berättelser,
- förmåga att samtala om berättelser
- förmåga att berätta

Språkforskning

kan hjälpa barn både med deras inlärning och sociala relationer

- Spencer & Petersen, 2020

positiva effekter för språkförståelse och läs- och skrivutveckling.

- Hallin, 2016

Varför är barns berättande viktigt – *för dem själva?*

Berättande

Bild: Barn som visar upp en tappad tand

Kan bidra till en positiv självbild, öka inlevelseförmåga / empati och öka gemenskap (Ochs & Capps, 2001).

Kan hjälpa barn bearbeta små och stora känslor.

Personliga berättelser

– Berättelser om mig och min livshistoria (särskilt viktiga för barn med funktionsnedsättningar).

Varför är barns berättande viktigt – *för dem själva?*

Berättande och lek

Bild: barn som leker

Båda är sätt för barn att förstå
världen omkring sig

Berättande ger struktur och mening
åt lek

Fiktiva berättelser
– Påhittade, ihopfantiserade berättelser

Historisk bakgrund – analys av barns berättande

1970-talet i U.S.A. börjar psykologer fundera på "Story Grammar" – berättelser har ett "schema".

Kognitionspsykologerna Nancy Stein & Christine Glenn testade teorin om "Story Grammar" genom en rad experiment

(Stein & Glenn, 1979)

Stein & Glenns Story Grammar-modell

1. Inramning
2. Starthändelse
3. Reaktion 1
4. Plan/strategi
5. Handlande/utförande
6. Konsekvens/komplikation
7. Reaktion 2 /upplösning
8. Slutsats/Sensmoral

Jean Piaget

Schweizisk psykolog (1896–1980)

Scheman

– organiserade mönster för tänkande

Story Grammar

– ett schema för berättande

Vad såg Stein & Glenn?

När man utesluter vissa komponenter av en berättelses struktur – störs barns förståelse.

=> Barn använder ett mentalt schema för att förstå berättelser

Yngre barn fokuserar mer på yttre händelser (Handling, Konsekvens).

Äldre barn börjar förstå inre aspekter (Reaktion, Plan).

=> Barn utvecklar sitt mentala schema

Att dra slutsatser om inre aspekter
=> Inferens (mentaliserings)

Inferens

– att lyssna och läsa mellan raderna

Vem har ätit av degen?

Fyraåringen: Vargen!

Bild: Pettson och Findus inspekterar pepparkaksdegen

Inferens

- *att lyssna och läsa "mellan raderna"*

- Det var väldigt vad den har krympt, sa Pettson.
- Jaa, det är konstigt med degar, sa Findus. De försvinner bara.
- Det kanske har varit nån katt här och ätit av den? Föreslog Pettson.
- Kanske det du, sa katten. Eller nån gubbe kanske?
- Kanske det du, sa gubben.

Bild: Pettson och Findus inspekterar pepparkaksdegen

Vad drog Stein & Glenn för slutsatser?

Hur bör vi arbeta?

Vi bör undervisa barn i berättelsestruktur.

Barn bör få träna på att identifiera och använda story grammar komponenter.

Vad bör vi bedöma?

Bedömning av barns språk bör inkludera analys av berättelser, inte bara ord och grammatik.

Story Grammar – en berättelsegrammatik

Komponent	Förklaring
1. Inramning	Karaktärer (vem), Miljö (var), Tid (när)
2. Starthändelse	Något händer som skapar ett problem/en utmaning
3. Reaktion 1	Handling, beteende, tanke, känsla som följer på 2
4. Plan/strategi	Vad huvudpersonen TÄNKER GÖRA
5. Handlande/utförande	vad huvudpersonen FAKTISKT GÖR
6. Konsekvens/komplikation	Lyckas eller misslyckas?
7. Reaktion 2 /upplösning	Handling, beteende, tanke, känsla som följd av 4-6
8. Slutsats/Sensmoral	Vad tar vi med oss? (inferens)

Story Grammar – en berättelsegrammatik

Komponent

1. Inramning
2. Starthändelse
3. Reaktion 1
4. Plan/strategi
5. Handlande/utförande
6. Konsekvens/komplikation
7. Reaktion 2 /upplösning
8. Slutsats/Sensmoral

(Bild: AI-genererad skapad med ChatBox AI 2025)

Story Grammar – Rödluvan

Komponent	Förklaring
1. Inramning	Det var en gång en flicka som hette Rödluvan...
2. Starthändelse	Rödluvan skulle gå till sin mormor...
3. Reaktion 1	Glad i hågen gav hon sig iväg
4. Plan/strategi	Hon tänkte gå raka vägen till mormor...
5. Handlande/utförande	Men på vägen dit träffade hon en främmande varg...
6. Konsekvens/komplikation	Vargen åt upp henne
7. Reaktion 2 /upplösning	Jägaren räddade Rödluvan
8. Slutsats/Sensmoral	Man ska lyssna på sin mamma

2. Berättande hos barn med språkstörning/DLD

Vad vet vi och hur kan vi stötta?

5 viktiga berättarförmågor

1. Innehåll – Fakta

Veta vad som hände

2. Struktur

Ordna fakta så berättelsen hänger ihop

3. Språklig form – Grammatik och ord

Sätta ihop meningar och hitta ord

4. Anpassning till mottagaren

Så att berättelsen blir tydlig & relevant

5. Göra allt detta samtidigt

Få allt att fungera samtidigt

(Johnston, 2008, Hallin, 2015 – översättningen)

5 viktiga berättarförmågor

1. Innehåll – Fakta

Bild: Balettdansare

2. Struktur

3. Språklig form – Grammatik och ord

4. Anpassning till mottagaren

5. Göra allt detta samtidigt

Trade off

- När energin inte räcker till allt

Berättande vid språkstörning/DLD

– Vad vet vi?

Makronivå (fågelperspektivet)

Färre Story Grammar komponenter
Färre inre aspekter – t.ex. tankar,
känslor, planer

Mikronivå (myrperspektivet)

Korta berättelser
Kortare meningar
Mindre ordvariation

(Winters et al. 2022)

Hur stötta berättande hos barn med språkstörning/DLD? – Dialogisk läsning

Ställa strategiska frågor

- C** fylla i
 - R** minnas
 - O** öppen fråga
 - W** när-var-hur-vad-**varför**
 - D** egen erfarenhet
-
- The diagram consists of five arrows originating from the 'Ställa strategiska frågor' list and pointing towards the 'Utveckla barnets svar' list. The longest arrow points from 'C fylla i' to 'P uppmuntra'. The other four arrows are shorter and point from 'R minnas', 'O öppen fråga', 'W när-var-hur-vad-varför', and 'D egen erfarenhet' to 'E uppskatta', 'E utveckla', and 'R upprepa' respectively.

Utveckla barnets svar

- P** uppmuntra
- E** uppskatta
- E** utveckla
- R** upprepa

(Whitehurst, 1992; Riad et al. 2024 – översättningen)

Hur stötta berättande hos barn med språkstörning/DLD? – Inferential Comprehension Intervention (ICI)

Dialogisk läsning

- C** fylla i
- R** minnas
- O** öppen fråga
- W** när-var-hur-vad-varför
- D** egen erfarenhet

Story Grammar (Berättelsekartor)

1. Inramning
2. Starthändelse
3. Reaktion 1
4. Plan/strategi
5. Handlande/utförande
6. Konsekvens/komplikation
7. Reaktion 2 /upplösning
8. Slutsats/Sensmoral

(Dawes et al. 2018)

Hur stötta berättande hos barn med språkstörning/DLD? – Parents and Children Together (PACT)

Dialogisk läsning

- C** fylla i
- R** minnas
- O** öppen fråga
- W** när-var-hur-vad-varför
- D** egen erfarenhet

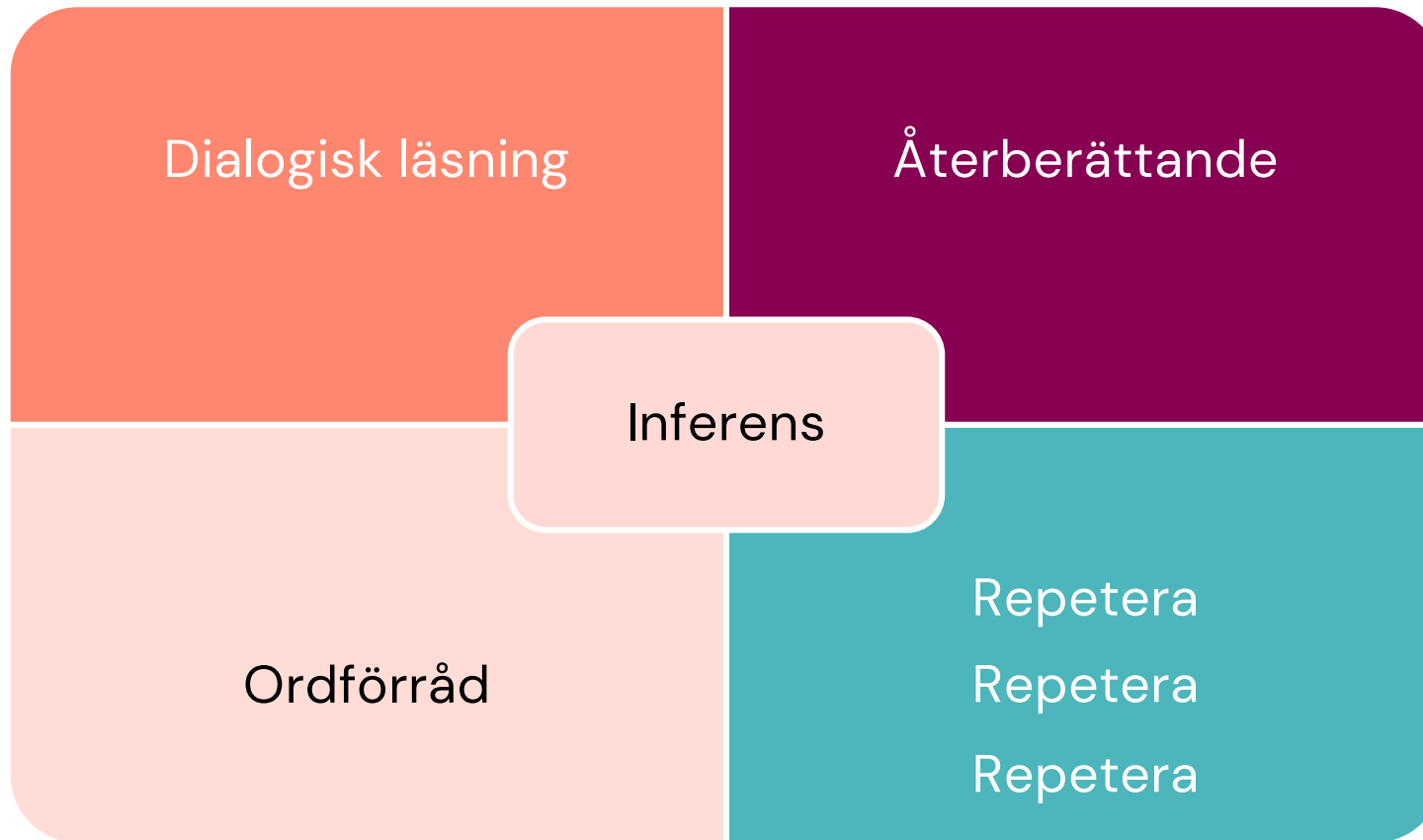
Återberättaraktiviteter

Ordförrådsaktiviteter

Repetition (böcker / tematiskt)

(Burgoyne et al. 2018)

Att ta med sig

3. Återberättande m.h.a. tal, gester och tecken

Rapport från en delstudie i SPETS-projektet

Problem – golveffekter

Standardiserade språktester ger ofta mycket låga resultat för barn med grav språkstörning, vilket gör det svårt att få en rättvis bild av deras språkliga förmåga (Green & Stroud, 2023).

Bild: Golv

Golveffekt

– När barn får nära det lägsta resultatet på test. Gör det svårt att beskriva barns förmåga.

Problem – den bästa metoden är svår att använda

Språkliga stickprov – att lyssna på och analysera hur barn pratar är den bästa metoden för att förstå deras språkliga förmåga, men den är tidskrävande och används därför sällan i praktiken (Heilmann et al., 2010).

Bild: Människa som kuper handen bakom örat för att lyssna

Språkliga stickprov

– korta inspelningar av barns tal som används för att analysera språklig förmåga

Vilka uppgifter ger bäst bild av språklig förmåga?

Småbarnsålder

Förskoleålder

Lågstadieålder

Mellanstadieålder

Högstadieålder

Leka med leksaker

Samtala med en vuxen

Återberätta och berätta

Förklara

Argumentera/
Övertala

(Pezold et al. 2018)

Återberättandestudien – förmågor

HT23

- Återberättande med och utan gester
- Föräldraskattning av kommunikativ delaktighet

6 mån

- Språkförskola

VT24

- Återberättande med och utan gester
- Föräldraskattning av kommunikativ delaktighet

Återberättandestudien – test

HT23

- MAIN Hunden & Katten (gester)
- FOCUS-34

6 mån

- Språkförskola

VT24

- MAIN Katten & Hunden (gester)
- FOCUS-34

Multilingual Assessment Instrument for Narratives (MAIN)

Katten / Hunden

- 1 inramning "Det var en gång..."
- 3 episoder
 - Starthändelse/reaktion 1
 - Plan
 - Handlande
 - Konsekvens
 - Reaktion 2 / upplösning
- 1 slutsats

(Gagarina et al. 2012)

Story Grammar – MAIN

Komponent	Förklaring
1. Inramning	Det var en gång en busig katt
2. Starthändelse	som såg en gul fjäril sitta i en buske
3. Reaktion 1	Katten hoppade upp
4. Plan/strategi	För att fånga fjärilen
5. Handlande/utförande	Fjärilen flög iväg och katten ramlade in i busken
6. Konsekvens/komplikation	Katten gjorde sig illa
7. Reaktion 2 /upplösning	och blev väldigt arg
8. Slutsats/Sensmoral	... efter 3 Story Grammar Episoder

Focus on the Outcomes of Children Under Six (FOCUS-34)

Vad kan barnet göra självständigt?

Mitt barn kan prata med andra barn om vad hen gör

Mitt barn kan berätta om tidigare händelser för vuxna som inte känner hen väl

Hur mycket hjälp behöver barnet?

Mitt barn får vara med i andra barns lekar

Mitt barn kan berätta vettiga historier

(Thomas-Stonell et al. 2010)

Kommunikativ delaktighet

- Att ta del i livssituationer där man utbyter kunskap, information, ideer och känslor (Eadie et al. 2006)

Vad ville vi veta?

1. Förändras innehållet i barnens återberättande?
2. Förändras barnens berättelse-förståelse?
3. Förbättras barnens kommunikativa delaktighet?
 1. Finns det något samband med innehåll i återberättande?
 2. Finns det något samband med berättelse-förståelse?

Kommunikativ delaktighet
– utbyte av kunskap, information, ideer och känslor (mha språket).

Planen framåt

Språkanalys på mikronivå

Meningslängd (MLU)

Ordvariation (NDW)

Gest användning

Antal supplementära gester

Vad de förmedlar

(perspektiv på barnets förmåga?)

Supplementära gester

– Gester som förmedlar något annat / något mer än det barnet säger.

Källor

Burgoyne, K., Gardner, R., Whiteley, H., Snowling, M. J., & Hulme, C. (2018). Evaluation of a parent-delivered early language enrichment programme: evidence from a randomised controlled trial. *JOURNAL OF CHILD PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY*, 59(5), 545–555. <https://doi-org.ezp.sub.su.se/10.1111/jcpp.12819>

Dawes, E., Leitão, S., Claessen, M., & Kane, R. (2018). A randomized controlled trial of an oral inferential comprehension intervention for young children with developmental language disorder. *Child Language Teaching and Therapy*, 35(1), 39–54. <https://doi.org/10.1177/0265659018815736>

Eadie, Yorkston, Klasner, Dudgeon, Deitz, Baylor, Miller. & Amtmann (2006). Measuring communicative participation: a review of self-report instruments in speech-language pathology. *American journal of speech-language pathology*, 15(4), 307–320. [https://doi.org/10.1044/1058-0360\(2006/030\)](https://doi.org/10.1044/1058-0360(2006/030))

Gagarina, N. V., Klop, D., Kunnari, S., Tantele, K., Välimaa, T., Balčiūnienė, I., Bohnacker, U., & Walters, J. (2019). MAIN: Multilingual Assessment Instrument for Narratives. *ZAS Papers in Linguistics*, 56, 155. <https://doi.org/10.21248/zaspil.56.2019.414>

Källor

Hallin (2015). Fem förmågor som behövs för att kunna berätta. Hämtad från:
<https://www.sprakforskning.se/forskningsbloggen2/2015/3/8/berattande>

Johnston, J. R. (2008). Narratives: Twenty-five years later. *Topics in Language Disorders*, 28(2), 93–98.

Ochs & Capps (2009). *Living Narrative: Creating Lives in Everyday Storytelling*.

Pezold, M., Imgrund, C., & Storkel, H. (2020) Using Computer Programs for Language Sample Analysis. *Language, Speech & Hearing Services in Schools*. https://doi.org/10.1044/2019_lshss-18-0148

Riad, R., Westling Allodi, M., Siljehag, E., & Bölte, S. (2024). Dialogic reading in preschool: a pragmatic randomized trial enrolling additional language learners. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 69(4), 772–789.
<https://doi.org/10.1080/00313831.2024.2348473>

Källor

Spencer & Peterson. (2020) Narrative Intervention: Principles to Practice. *Language, Speech & Hearing Services in Schools*. https://doi.org/10.1044/2020_lshss-20-00015

Stein and Glenn. 1979: An analysis of story comprehension in elementary school children.

Thomas–Stonell, N. L., Oddson. B., Robertson, B. & Rosenbaum, P. L. Development of the FOCUS (Focus on the Outcomes of Communication Under Six), (2010) a communication outcome measure for preschool children. *Dev. Med. Child Neurol.* 52, 47–53.

Winters, Jasso, Pustejovsky, & Byrd. (2022). Investigating Narrative Performance in Children With Developmental Language Disorder: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Journal of speech, language, and hearing research* : JSLHR, 65(10), 3908–3929. https://doi.org/10.1044/2022_JSLHR-22-00017

**Karolinska
Institutet**

Story Grammar – en berättelsegrammatik

Komponent	Förklaring
1. Inramning	En ung prins lever ett bekymmersfritt liv
2. Starthändelse	Prinsen blir lurad och hans far kungen dör
3. Reaktion 1	Prinsen känner skuld och vågar inte återvända hem
4. Plan/strategi	Prinsen tänker leva utan ansvar för någon annan och flyr från kungariket och blir dagdrivare
5. Handlande/utförande	
6. Konsekvens/komplikation	Prinsen får oväntat besök från en gammal vän
7. Reaktion 2 /upplösning	Prinsen återvänder till kungariket och återtar tronen
8. Slutsats/Sensmoral	Prinsen har lärt sig ta ansvar för sitt liv och sitt folk.

Vilken berättelse: Lejonkungen

Komponent

1. Inramning
2. Starthändelse
3. Reaktion 1
4. Plan/strategi
5. Handlande/utförande
6. Konsekvens/komplikation
7. Reaktion 2 /upplösning
8. Slutsats/Sensmoral